

THE MOTIVATION OF LONGING IN LIVIU DELEANU'S CREATION

MOTIVUL DORULUI ÎN CREAȚIA LUI LIVIU DELEANU

Polina TABURCEANU, PhD, Associate Professor,
„Ion Creangă” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0001-9475-3481

Valerii TABURCEANU
Chisinau, Republic of Moldova
ORCID ID: 0009-0005-6230-694X

CZU: 821.135.1:398

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p286-291

Abstract. *There are states representative of Romanian spirituality, without equivalence in the culture of other peoples. Among them is the feeling of longing, which is difficult to define. The multitude of meanings of longing are proof of the fine sensitivity of the souls of the people who sang it. In order to fully express this wealth of nuances, the popular poet used the most varied artistic methods. Longing appears in two poses: as a being (fantastic abstract or human) and as passion. The artistic nuance of longing is determined by certain aesthetic concepts resized in temperaments and lyrical structures of different orientation.*

The miss belongs to Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Grigore Vieru, Liviu Deleanu et al. poets, as it had been of doines and popular ballads. Longing cannot be learned or acquired from textbooks. To be able to feel it deeply means to live in the being of the Romanian nation. And because human longings and passions make up the lyrical substance of several contemporary writings, their force of artistic revelation, the purpose of the article is to follow and analyze the feeling of longing in Liviu Deleanu's poetry. On the wave of longing, the poet communicates with the absolute.

At the end of the article, we note: Liviu Deleanu is closer to Lucian Blaga, to the philosophical aspect of the transfiguration of the motif of longing with meditations on universal existence, but the model comes from folklore (the motif of longing itself being of popular origin).

Keywords: *dor (longing), feeling, motive, folklore, absolute, aesthetic concept, universal existence*

În contextul poeziei postbelice din Republica Moldova, Liviu Deleanu este reprezentantul tipic al liricii de factură tradițional-clasică. Valorificarea individuală a specificului național și a folclorismului i-a permis autorului să afle un echilibru adecvat între tradiție și inovație, între contemporaneitate și general-uman. Dând prioritate unei retorici clasice a simplității și a muzicalității, favorabilă sensibilității lirice, L. Deleanu, dezbătând probleme de natură general-umană și de meditație filozofică, accede în același timp la viziuni complexe marcate de modernitate.

În volumul *Cartea dorului* (1968), Liviu Deleanu găsește adevărata frumusețe în clasicitate, în armonia și perfecțiunea de formă. În această operă, poetul a valorificat și transfigurat pe deplin motivul metaforic al dorului, care, în creația poetului, acumulează atât de multe semnificații, încât devine un dor de Tot, un dor de Absolut.

Liviu Deleanu recurge la modele și procedee consacrate, preluate fie din folclor, fie din poezia cultă. Un procedeu des folosit de poet în valorificarea motivului dorului, ce poartă amprenta creației orale, este dialogul. Dintre poeziile sale, scrise în formă dialogică, reținem *Cântec din frunză*, care, în pofida dimensiunii mici, denotă numeroase influențe folclorice atât la nivelul semnificatului, precum și la cel al semnificantului. Mai întâi, atrage atenția titlul pur folcloric – *Cântec din frunză*, ce ne amintește de acel *frunză verde*, începutul nelipsit al mai tuturor versurilor populare. În cazul dat, totuși, s-ar părea că Liviu Deleanu face referință la cântecul propriu-zis din

frunză. Cântărețul popular, în lipsa unui alt instrument muzical, își cânta *dorul* și jalea din frunză. După care urmează evocarea *izvorului* – simbol arhetipal, pe care-l elogiază de secole poporul nostru în marea sa înțelepciune. De inspirație folclorică e și aranjamentul compozițional simetric, construit după principiul întrebare-răspuns: „– *Cui zvonești, izvorule,/ Necontenitorule?!// Căror crânguri, oare,/ Doldora de soare?!// Cărui vârf cu dor/ Neîndurător?!// – Ție, cântătorule,/ Atotgrăitorule!!! Ție, celui care/ Afli canturi rare,/ Cânturi din afund/ Cari nu ți le-ascund!*” Remarcăm simetria la mai multe niveluri: la cel imagistic, strofic, intonațional. Acest dialog cu izvorul, care, la prima vedere, ne surprinde prin simplitatea mesajului, conține, de fapt, un profund subtext reflexiv. Se stabilește o legătură între izvor și creator; ambii tănuiesc în adâncuri misterul vieții, dorul de viață. Cântarea izvorului se transformă într-un elogiu adus poetului. Folcloric e și tonul familiar, modulația ritmică muzicală. „Opera lui L. Deleanu, după părerea cercetătoarei Tatiana Butnaru, se încadrează în mod firesc într-un context folcloric ce pune în lumină complexitatea spiritului autohton. Or, aceasta se realizează prin apelul direct la creația populară, prin tendința de a transfigura în poezie motive și semnificații cu o vastă sferă de circulație în diferite scrieri folclorice”. [3, 13] Motivul *dorului*, în creația lui Liviu Deleanu, îmbracă forma populară. De exemplu, în valorificarea motivului, poetul folosește des repetiția, și anume o formă a ei – refrenul. Acest procedeu, considerat caracteristic cântecului popular, este folosit, de obicei, în poezii ce vădesc apropieri de modelul popular: *Cântec de leagăn pentru bobul de grâu, Triluli, Frunzulea de rozmarin*. În *Cântec de leagăn pentru bobul de grâu* refrenul este cel din cântecele de leagăn, reproducând sunete emise de copii, iar în a doua *Triluli*, refrenul constă în imitarea trilurilor dulci ale păsărilor. Reluat după fiecare strofă, refrenul adaugă melodicitate textelor. De fapt, ambele poezii în punctul de plecare sunt niște cântece: primul adresat bobului de grâu, care sugerează dorul de copilăria petrecută în mijlocul naturii, în satul natal, alături de părinți: „*Ai crescut frumos și mare,/ Bobule cu solzi de soare/ De pe-ntinsele ogoare,/ Liu-liu-liu!!! Nu-i un vânt să nu-ți adie/ Și să-ți legene-n câmpie/ Nalta buclă aurie, Liu-liu-liu!!! Hai adormi, odraslă dragă,/ Pân-când brațe-n plină vlagă/ Vor veni să te culeagă...// Liu-liu-liu!*” Autorul descrie cu nostalgie timpul ce nu se va mai reîntoarce niciodată. În poezia *Triluli* autorul se adresează omului de artă (poetului), ceea ce ar sugera dorul de creativitate, de cunoașterea absolută: „*Stai cu inima buimacă,/ Dus pe gânduri și tot scrii.// Hai adormi și tu oleacă,/ Triluli!!! Nu uita că visătorii/ Sunt și ei puțin copii.// Hai, adormi, pân-nu ies zorii,/ Triluli!!! E târziu – și mii de stele/ Prind de-acum a ațipi.// Hai, adormi și tu cu ele,/ Triluli!*” Revenirea periodică a refrenului are și altă funcție: configurează un ritm liniștitor. Drept urmare, atmosfera senină și duioasă proprie cântecului de leagăn devine copleșitoare. După părerea folcloristului și istoricului literar Papadima Ovidiu: „Procedeele și mijloacele poetico-muzicale, caracterizate prin simplitate și muzicalitate, cu bogate valori afective, dovedesc experiența de veacuri a poporului, care a observat efectul liniștitor al ritmurilor kinestezice (legănatului) și muzicale”. [8, 174] Elementul muzical predomină, mai cu seamă, în poeziile care valorifică modelul popular. Un exemplu elocvent în acest sens ne oferă și poezia *N-au de unde ști*, în care dorul, ca și în folclor, apare personificat: „*Dacă-n codrul verde/ Gândul mi se pierde,/ N-au de unde ști/ Stelele-n țării.// Precum vântul dacă/ S-a purces să-mi tacă,/ N-au de unde ști/ Stelele-n țării.// Și de-i dus cu zorul – / Hât departe – dorul,/ N-au de unde ști/ Stelele-n țării.*” În cazul dat, rolul refrenului se limitează, practic, la crearea și susținerea impresiei muzicale și a sugerării imensității *dorului*, pe când celelalte atribuții (nuanțarea semantică, sudarea părților etc.) trec pe plan secund.

Printr-o cantabilitate tradițional-folclorică aleasă se distinge *Frunzulea de rozmarin*, în care, la fel, apare motivul *dorului*. Organizarea simetrică a celor trei strofe din care se compune susține această cantabilitate. Tradiționala formulă folclorică de început (*frunzulea de rozmarin*), reluată în toate strofele, contribuie la sudarea ansamblului, bazat pe un sistem complex de repetiții, simetrii, care, în alternanța lor fluidă, întăresc impresia de orchestrație și sporesc calitățile artistice ale textului. De fapt această formulă de început, în calitatea sa de refren, se întrețese, cum se întâmplă adesea în cântecul popular, cu celelalte elemente ale întregului. În ordinea dată de idei este interesantă următoarea mențiune a lui Ovidiu Bîrlea: „Versul introductiv, construit prin invocarea frunzei, pe parcurs își extinde funcția și apare întreșut în corpul cântecului ca refren”. [1, 257] Asemeni creatorului popular, Liviu Deleanu, recurgând la acest refren, realizează îmbinări

sintagmatiche ingenioase, cu funcție melodică și ornamentală: utilizează forma diminutivală a substantivului *frunză* (*frunzulea*) + invocarea *rozmarinului* (arbust întâlnit, la fel, frecvent în cântecele populare) + reluarea (în versul II) a termenului *frunzulea*, însoțit de un determinativ, care se schimbă de la o strofă la alta. În prima strofă – *verde frunzulea* (*Frunzulea de rozmarin,/ Verde frunzulea,/ Lângă inimă te țin,/ Să te-aduni cu ea*), (remarcăm și inversiunea cu valoare expresivă); în a doua – *frunză de noroc* (*Frunzulea de rozmarin,/ Frunză de noroc,/ Scoate-mi, rogu-te, puțin/ Dragostea din foc*); în a treia – *frunzulea de dor* (*Frunzulea de rozmarin,/ Frunzulea de dor,/ Fă din dorul meu hain/ Șopot de izvor!*). Rozmarinul semnifică în tradiția românească longevitatea, memoria (cum ar fi, de exemplu, memoria față de strămoși), dar și este „o emblemă a dragostei veșnice și a fidelității”. Numele acestei plante, *Rosmarinus officinalis* se traduce ca „roua mării”. [10] Să existe oare vreo corespondență între planta invocată și trăirile eroului liric? Ovidiu Bîrlea consideră că în folclor versul introductiv a luat naștere, „în baza asocierii între categoria citată și culoarea afectivă a textului, dar mai târziu această îngrădire a fost înlăturată”. [1, 254-255] Anterior, B. P. Hasdeu a încercat să ilustreze concordanța între versul introductiv și tonalitatea cântecului popular, dar a identificat doar câteva exemple plauzibile. O altă părere susținută de cercetători ar fi că „natura plantei e dictată, în primul rând, de rima versului următor”. [1, 257] Putem admite că L. Deleanu s-a oprit asupra acestui arbust fiind determinat de materialitatea fonică a denumirii lui, dar există și probalitatea că a preferat *rozmarinul* datorită frunzelor lui totdeauna verzi, sugerând, totodată, și vitalitatea continuă a dorului. A doua ipoteză, mai plauzibilă, este întărită de determinantul *verde* (*verde frunzulea*), spre care converge mesajul întregii strofe. Eroul liric își dorește verdele, „fiind culoarea speranței, a puterii, a longevității (...), dar și culoarea nemuririi, universal simbolizată de ramurile verzi” [6, 1002] complementar inimii: *Frunzulea de rozmarin,/ Verde frunzulea,/ Lângă inimă te țin,/ Să te-aduni cu ea*. În următoarele două strofe se dezvăluie viziunea eroului liric asupra erosului, dovedindu-se înrudită cu cea populară, prin faptul că dragostea este *foc, dor hain*. Frunza verde îi poartă noroc eroului, îl ajută în dragoste, e copărtașa sentimentelor lui. Nu putem să nu remarcăm că, pornind de la imaginea populară a *frunzei verzi*, autorul a ajuns la una proprie, expresie a trăirilor sale interioare. Repetiția dată a influențat, după cum observăm, și planul semantic. Această analiză relevă modul în care L. Deleanu actualizează elemente folclorice românești rămase vii și active în cultura noastră. Folclorul s-a infiltrat adânc în poezia sa, la toate palierele ei.

Aproape toate poeziile sale de inspirație folclorică încep cu o adresare sau o invocatie retorică. „Adresanții” sunt ființe și lucruri dintre cele mai variate și neprevăzute, cum ar fi: *tineretea, dragostea de viață, inima, ploile și, desigur, dorul*: „*Rogu-te, dorule, du-mă,/ Du-mă ca pe un copil, De mână cu visul...*” (*În patru vânturi*) Uneori motivul dorului apare și când e vorba de alți adresați ca, de exemplu în versurile: „*Bună ziua, ușă deschisă,/ Ușă cu dorul în prag.*” (*Bună ziua*) Ușa simbolizează „locul de trecere dintre două stări, dintre două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie”, dar este și o deschidere „spre un mister”, „o trecere de la profan la sacru”. [4, 744-745] Reflexiv din fire, poetul L. Deleanu caută răspunsuri la mulțimea de întrebări care-l frământă pe omul modern. În calea lungă de aflare a adevărului, confidentul principal este femeia. Iubitei îi împărtășește cele mai ascunse gânduri, cu ea conversează, în ea are încredere deplină. Și tot de la ea pretinde apropiere intelectuală, înțelegere și intuiție: „*Femeie, care-mi dai puterea/ Să înfrunzesc ca un copac,/ Cum să te-nvăț s-auzi tăcerea/ Mărturisirilor ce-ți fac,/ Cum să te-nvăț să iai aminte/ Acelor simțăminte tari,/ Ce-ți știi vorbi nu prin cuvinte,/ Ci-n graiul liniștilor mari?*” (*Mărturisire*). Scrisă sub formă de întrebare retorică, această poezie este, mai curând, o mărturisire de dragoste. Eul liric recunoaște puterea fascinatoare pe care o are femeia asupra lui, dar, totuși, stăruie pentru mai mult în această relație. Dorește o comuniune fericită de suflete, încât să nu fie nevoie de cuvinte pentru a se înțelege. Își închipuie o comunicare doar în „limbajul” dragostei, prin motivul dorului. Eul liric din versurile lui Liviu Deleanu are multe de spus femeii iubite, care este o prezență permanentă în viața sa. Adresarea lui ia forma unui monolog exterior, rostit cu voce în prezența iubitei, pe când din partea femeii nu e reținută nici o replică, nici o reacție-atitudine. Cu toate acestea, deslușim printre rânduri o dragoste reciprocă, o coparticipare feminină în zbuciumul lui cognitiv.

Variate și multiaspectuale sunt în poeziile lui L. Deleanu dialogurile cu sine. Apare motivul dorului de cunoaștere a propriei existențe. În discursul confesiv, predominant de monolog, ca expresie a eului propriu autorului, comunicarea evoluează, deseori, către forma dialogală. Eul liric se adresează interogativ sinelui său: „Încotro bat drumul/ Gândurile mele?// Înspre care ape?// Înspre care stele?// Înspre care piscuri/ Cu zăpezi alpine?” (Încotro?) Drumul reprezintă necunoscutul, dar în același timp este și inițierea, plecarea în căutarea experienței.

În poezia *De vorbă cu gândul*, eroul încearcă să găsească o explicație problemelor existențiale ce îl frământă: „Din care focare,/ Din care lacome guri de izvoare/ Din care genuni de verdeață/ Dai, gândul, viață/ Iubirii depline/ Din mine?” Eul liric al lui L. Deleanu este copleșit de sentimentul curgerii și ireversibilității timpului (o altă fațetă a motivului dorului existențial), care-l învăluie într-o blândă tristețe și nostalgie. Se întreabă: „Cât să fie ora? Poate-o fi/ Ora risipită-n veșniciei,/ Ora de acum sau mai de-apoi?// ... Cât să fie ora?.. Poate-o fi târziu?// Sau poate-o fi devreme? Cum să știi?” (Cât să fie ora?) Observăm că eul liric e șovăielnic în ceea ce privește noțiunea timpului. Cuprins de îndoială, el ne introduce, prin structuri interogative ample, în monologul său dialogat, născut din nesiguranță. Iar nedumeririle și neclaritățile sale ce au declanșat dialogul său interiorizat, deocamdată, rămân fără de răspuns.

În alte cazuri, eroul liric, pătruns de dorința și dorul de a ieși din labirintul întrebărilor ce-l frământă, singur emite variante posibile de răspuns. De exemplu: „...Cine trece fără pas?// Trece, se prea poate,/ Noima celui crâncena ceas/ Care bate-n toate.” (Alegro). Dialogurile cu sine sunt alcătuite fie numai din întrebări, fie din întrebări și răspunsuri, fie numai din răspunsuri.

L. Deleanu are o percepție proprie a timpului. Astfel, viitorul, ziua de mâine, în viziunea sa, reprezintă „ceva” ce-i scapă, ce nu poate fi stăpânit, dar pe care râvnește să-l cunoască: „A câta oară prinzi să-mi vii/ Și de aici și de departe,/ Și din pământ, și din țării,/ Și din hotarul meleii soarte?// A câta oară-mi vii și-mi pleci/ Și iar îmi vii spre-a nu rămâne,/ Așa cum vremuiești din veci,/ Mereu râvnitul meu Mâine?// Și-a câta oară-mi vii zvonind/ Din turnul vremii – ca un ornic?..// Iar eu, de când mă știu trăind,/ Rămânu-ți zi de zi datornic”. (A câta oară?) Zbuciumul lăuntric se revarsă în exterior printr-un dialog cu ziua de *Mâine* și nu pentru că eul ar vrea să-i smulgă un răspuns grabnic, ci fiindcă dorește în felul acesta să înfrunte realitatea, să-și învingă teama de moarte. Prin tradiție misterul morții este resimțit ca neliniștitor și apare reprezentat prin forme înfricoșătoare. Aceasta înseamnă nu atât „teama de topirea în neant, cât împotrivirea, împinsă până la extrem, față de schimbare și de o formă de existență necunoscută”. [4, 598] În cele din urmă, eul liric, simțindu-se amenințat de pericolul morții, găsește un antidot eficient – creația. Moartea va fi răzbunată de continuitatea operei sale în timp: „De-acum/ Poți, timpule,/ Să-mi legi aripi de fum.../ De-acum, la drept vorbind,/ Îmi e totuna:/ Că-n tineri/ Dăinui-voi de acum/ Și în elanul lor/ De totdeauna.” (De-acum...) Această poezie e un adevărat testament în care scriitorul își exprimă încrederea în dănuirea operei sale ce compensează vitregia și vremelnicia ființării umane, ea asigurând nemurirea.

Trăind într-un secol grăbit, când nu mai există nimic „sigur” („nu există un sistem de referință exterior”), confruntându-se cu criza lumii moderne („lumea fiind desacralizată și descentrată” [7, 183]), poetul trebuie să exploreze cantitatea de necunoscut ce se trezește în vremea lui în sufletul universal. Liviu Deleanu, bineînțeles, nu poate rămâne „în afara” timpului său, fiind preocupat de destinul omului în Univers, de metafizică, de rostul creației și al creatorului: „Ciudat!!! De ce mă zbucium și mă zbat/ Să aflu nouă dezlegare/ Atâtor semne de întrebare,/ Cător în veșnicul tumult/ Li s-a răspuns de-acum demult?// De ce? Pentru că-n toate cele,/ Precum în oameni și în stele/ Așa în grunz și în eter/ E o fărâmă de mister –/ Acel mister ce se prea poate/ Că vrem să-l bănuim în toate...” (Enigmă)

Poezia în cauză, având multe afinități tematice cu piesele analizate anterior, se reține înainte de toate prin opțiunea autorului pentru acea cunoaștere metafizică numită de Lucian Blaga „luciferică”, care ar fi unica cale de acces spre misterul poetic. E cunoscut faptul că L. Blaga, în *Trilogia cunoașterii* (1933), considera acest tip de cunoaștere unicul mod acceptabil de dimensionare a misterului: „Câteodată, datoria noastră în fața unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adâncim așa de mult încât să-l prefacem într-un mister și mai mare”. [2, 56] Liviu

Deleanu este convins că rostul poeziei este de a potența tainele Universului prin intermediul imaginației poetice, al trăirii interioare.

O altă problemă ce l-a preocupat constant pe Liviu Deleanu este miracolul creației, dorul de creație. Eul liric imaginează o conversație cu propria inspirație, reprezentată de *Fata morgana*, himeră care-l cheamă după sine pe creator, ca și viziunea înșelătoare a *Mekăi*, în *Noapte de decembrie* de Alexandru Macedonski, sau asemeni *mistrețului cu colți de argint* al lui Șt. Aug. Doinaș. *Fata morgana* (fig.) – apariție înșelătoare, iluzie trecătoare. [5, 368] „*Din care somn și din care tăcere,/ Din care oglinzi și din care mistere/ Îmi vii, ca fumul de subțire,/ Tu tremurată năzărire/ A cerbului cu luna-n coarne/ Și-a nopții gata să răstoarne/ Din cumpeni stelele pe case?// Din care vămi întunecoase/ Îmi vii, iluzie, sub pană?// De ce mă chemi, fată morgana?*” (*Fata morgana*) Eul liric apare în ipostaza unui visător care aspiră să cunoască necunoscutul. Iar „perceperea și interpretarea lumii se pot realiza numai pe calea unei comunicări bilaterale, colocviale, dialogul, în ultimă instanță, fiind o condiție sine qua non a existenței omului în timp și spațiu”. [9, 176] Poetul își definește crezul artistic și indică o sursă a inspirației sale – arta populară. În viziunea sa, creația se clădește pe acumulările îndelungi ale unei colectivități. Sintagma *greul meu istov* trimite, fără echivoc, la mecanismul creației, ce funcționează printr-un act inspirat, dar și prin trudă.

Uneori, L. Deleanu se adresează unui potențial receptor. În *Prior* (poezie ce deschide volumul *Cartea dorului*) poetul „poftește” cititorul (non-reprezentat) în „lumea” sa artistică: „*Hai vino cu mine departe/ Sub grelele semne de carte/ Înscrise din oameni și stele...// Hai vino cu strofele mele/ În țara de foc a novacului,/ Ca s-auzim în răsuflatul veacului/ Iușile unde majore/ Ale bătailor din ore/ Și clipe de hotare sparte.// Hai vino cu mine departe,/ Ca eu c-un pisc de cremene/ Și tu cu mine-asemene/ La setea de cunoaștere/ Să-nscriem tot ce ia naștere/ Din tremurul priorului/ Aici – în Cartea Dorului*”. Evident, solicitându-se participarea afectivă a cititorului, i se oferă acestuia „șansa” de colaborare la „facerea” operei. În această ordine de idei, relevantă este observația lui Anatol Gavrilov, privitor la specificul dialogismului textului literar: „Un text literar este adresat, în primul rând, nu unui critic sau unui exeget (aceștia sunt abia al treilea subiect), ci cititorului. Pentru acesta din urmă, textul nu este un obiect de cercetare, ci expresia unei subiectualități. Înțelegerea textului presupune o comunicare între doi subiecți, condiționată de coapartenența lor la o comunitate cultural-axiologică și linguală”. [6, 252]

Nu o dată răspunsul (la întrebări) este lăsat pe seama cititorului, acesta bucurându-se de libertatea demersului interpretativ. Prin urmare, „înțelegerea textului nu se reduce la o reproducere exactă a conținutului, ceea ce ar fi o dublare a lui, ci este un act creator de elaborare de către cititor a răspunsurilor proprii („texte potențiale”) la ultimele întrebări existențiale. Cu alte cuvinte, opera este „deschisă” unei înțelegeri și interpretări care nu coincide, neapărat, cu reprezentarea individuală a creatorului. Mesajul operei prin motivul dorului se îmbogățește continuu cu noi semnificații.

Astfel, dorul este o stare complexă și impenetrabilă: vrajă, euforie, damnare. Dorul intră în categoriile existenței noastre. Dispariția sa este o despărțire de timp, de viață. Dorul este pulsul adânc al trăirii. Dorul este tinerețe, visare, neliniște. El este mereu așteptarea unui început. Dorul plutește în aer încărcat de lumini și mistere. Pe unda dorului, poetul Liviu Deleanu comunică cu absolutul.

Bibliografie:

1. BÎRLEA, Ovidiu. *Poetică folclorică*. București: Univers, 1979. 294 p.
2. BLAGA, Lucian. *Trilogia cunoașterii II. Cunoașterea luciferică*. București: Humanitas, 1993. 224 p.
3. BUTNARU, Tatiana. *Motive folclorice în creația lui Liviu Deleanu*// *Știința*, 1996, nr. 5, mai, p. 13.
4. CHEVALIER, Jean. GHEERBRANT, Alain. *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Iași: POLIROM, 2009. 1072 p. ISBN: 978-973-46-1286-4

5. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.
6. GAVRILOV, Anatol, *Dialogistica textului: aspecte hermeneutice// Învățământul superior și cercetarea – piloni ai societății bazate pe cunoaștere*, conf. șt. int.: Rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2006.
7. MUȘINA, Alexandru. *Eseu asupra poeziei moderne*. Chișinău: Cartier, 1997. 236 p.
8. PAPADIMA, Ovidiu. *Cântecul de leagăn // Istoria literaturii române (în cinci volume)*, vol. I. *Folclorul. Literatura română în perioada interbelică (1400-1780)*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964. 808 p.
9. ȚUȚEA, Petre. *Proiectul de tratat. Eros*. Brașov: Pronto; Chișinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1992. 188 p.

Surse Web:

1. *Semnificația spirituală a rozmarinului*. Disponibil:
[https://www.stonemania.ro/semnificatia-spirituala-a-rozmarinului/
?srsltid=AfmBOoqyZMf77pwByFTjulLO7f-z18Ui4UWM-DQtPKigFBUa8rziUjh4](https://www.stonemania.ro/semnificatia-spirituala-a-rozmarinului/?srsltid=AfmBOoqyZMf77pwByFTjulLO7f-z18Ui4UWM-DQtPKigFBUa8rziUjh4),
(accesat: 23.08.2024.)